

R.6

Litteratura e cultura en il focus

A

Preschentaziun da texts e reflexiun davart l'effect

1. **Scolaras e scolars san reproducir a moda creativa texts litterars, san discurren davart texts e reflectar lur patratgs e sentiments en connex cun lur lectura.**

renviaments

R.6.A.1

Las scolaras ed ils scolars ...

1

- a » san s'approfondar cun agid da cudeschs da maletgs en istorgias prelegidas e raquintadas libramain.
» san discurren davart quai ch'els han legì u tadlà ed èn motivads d'adina puspè sa fatschentar cun cudeschs da maletgs, discs cumpacts e films.
- b » san far maletgs tar istorgias, als metter en connex cun las istorgias e raquintar singulas episodas da l'istorgia.
» san descriver cun agid singulas figuras da l'istorgia e dar pled e fatg, tge ch'als plascha vi da singulas figuras u vi da l'istorgia en general.
» san descriver tge ch'als plascha vi da las medias ch'els dovran gugent (p. ex. cudesch, televisiun, film, istorgia auditiva).
» san dir tge istorgias ch'als plaschan e tgeninas betg.
» san chantar e dir si chanzuns e versets a moda ludica.
- c » san reproducir istorgias u scenas a moda figurativa (p. ex. acziun, discurs) u cun dissegns (p. ex. figuras, lieus).
» san visitar cun accompagnament la biblioteca da la scola, chattar lur cudeschs preferids e nudar singuls aspects (p. ex. figuras, lieus) da las istorgias en in diari da lectura.
» san communigar lur experientschas persunalas da tadlar e leger a moda chapibla als auters.
- d » san sa referir en in discurs al text, san circumscriber tge ch'els han legì u udi e s'occupeschan quattras cun il text.
» san s'occupar da cudeschs e texts litterars ch'als na plaschan betg a prima vista e schlargian uschia lur repertori da leger.

2

- e » san s'imaginar ed identifitgar la moda da vesair da singulas figuras, quai per exempel tras giugar las figuras u raquintar l'istorgia ord perspectiva d'ina figura.
» san cun sustegn formular en in discurs lur atgna moda e maniera da leger in text litterar.
» san descriver tge effect che singulas figuras, lieus u acziuns han sin els.
- f » san identifitgar tratgs essenzials da las figuras, da lieus ed acziuns en istorgias u singulas scenas adattadas a lur vegliadetgna e san preleger ellas a moda creativa, preschentar a moda figurativa, a scrit u cun dissegns.
» mussan prontezza da sa barattar davart las differentas experientschas da leger, vesair e tadlar in text litterar adattà a lur vegliadetgna.
» san sa referir al text litterar cun formular lur chapientscha da text.
- g » san formular en il discurs litterar lur chapientscha da singuls elements dal text e sa refereschan al text litterar.
» san scriver agens texts sin fundament da models da texts litterars u entschattas da texts.
» san recumandar ad auters cudeschs e texts litterars ch'als plaschan e san quattras explitgar lur gust preferi da leger.

		renviaments
3	h	» chapeschan la structura d'in text litterar uschia ch'els san metter en ina successiun logica singulas passaschas dal text. » san s'imaginar ed identitgar la vista interna ed ils patratgs da figuras en situaziuns cleras (p. ex. cun scriver in monolog intern). » san reflectar a bucca u en scrit lur patratgs e sentiments ch'els han durant s'occupar cun in text litterar e san quattras explitgar pertge ch'in text correspunda a lur gust preferì da leger u betg. » san en in discurs formular tge ch'els han chapì ed approfundar questa chapientscha en il dialog cun auters.
	i	» san chattar infurmaziuns realas ed/u istoricas en in cudesch, san las cumparegliar cun autras funtaunas e san preschentar il resultat da la cumparegliaziun. » san sin fundament d'in model d'in text litterar scriver sezs in text cun ils tratgs correspondents. » san metter en dumonda u relativar lur emprima chapientscha d'in text litterar e vesan ch'auters chapeschan in text litterar a moda differenta.
	j	» san descriver a moda detagliada sa referind al cudesch tge effect che singulas figuras, lieus u acziuns han sin els. » san s'imaginar ed identitgar la vista interna, ils patratgs e motivs per l'agir da las figuras (p. ex. cun laschar scriver in 'istorgia or da vista d'ina figura u cun laschar explitgar la figura sia vista en ina brev u en il diari). » san declarar daco u tge ch'els chapeschan respectivamain na chapeschan betg cun sa referir al text litterar.

R.6

Litteratura e cultura en il focus

B

Savida davart geners, furmas da texts, auturAs e lur ovrAs

1. **Ils scolars e las scolaras enconuschan tratgs essenzials da furmas da texts e da geners litterars. Els enconuschan singulas auturas ed auturs ed intginas da lur ovrAs e san metter lur savida en connex cun il temp.**

renviaments
LE2GR.6.A.1

R.6.B.1

Las scolaras ed ils scolars ...

1	a	» san vegnir attents cun agid a singuls tratgs d'istorgias sco l'entschatta e la fin e cuntegns tipics. » san ch'ils texts litterars èn vegnids scrits dad auturas u auturs.	
	b	» enconuschan historias da differentas auturas e da differentes auturs. » san attribuir exempels tipics (p. ex. da cudeschs da maletgs) als geners da las paraulas, dals comics, da las poesias, da las engiavineras e da las chanzuns. » enconuschan en contexts tipics singuls tratgs da differentes geners (p. ex. l'entschatta e la fin d'ina paraula).	
2	c	» san s'occupar da singulas auturas u singuls auturs rumantschs impurtants ed intginas da lur ovrAs principalas.	
	d	» san metter en relaziun il text e la biografia da l'autur. » san numnar singuls tratgs tipics dal cuntegn, da la furma e da la lingua da texts narrativs (p. ex. paraula, ditga, fabla, raquint, comic), texts lirics (p. ex. tact, strofa, refrain) e dramatics (p. ex. gieu auditiv, film).	
	e	» san s'occupar d'istorgias da differentes temps.	
3	f	» san numnar impurtants auturs e lur ovrAs e chapeschan lur muntada per la lingua e cultura rumantscha. » san numnar tratgs tipics da cuntegn, furma e lingua da texts narrativs (p. ex. istorgia, roman) e da texts lirics (p. ex. ballada) e san chattar e marcar quests tratgs tipics en texts.	
	g	» san numnar differentas ovrAs d'auturas ed auturs da differentes temps ed als metter parzialmain en relaziun cun lur temp. » enconuschan ils geners epica, lirica e dramatica e san mussar e explitgar tratgs e differenzas tipicas.	

R.6

Litteratura e cultura en il focus

C

Analisa e sintesa

1. Las scholaras ed ils scholars vesan che texts litterars èn vegnids concepids a moda cunscienta areguard lur cuntegn, furma e lingua per crear in effect estetic. Els san nizzegiar questa savida per crear agens texts.		renviaments
R.6.C.1	Las scholaras ed ils scholars ...	
1	a » enconuschan e chapeschan maletgs ed illustraziuns a moda realistica.	
	b » san sa metter en la situaziun da l'istorgia e la resentir sco reala. » san recitar vers, rimas ed entiras poesias a moda ritmica, enconuschan e san giudair tact e ritmus sco elements lirics.	
	c » enconuschan e chapeschan differentas figuras, l'atmosfera da differentes lieus, differenta tensiun d'acziuns. » san s'occupar sulets u en cumpignia da texts litterars ch'èn adattads a lur vegliadetgna.	
	d » san cun agid enconuscher e chapir differentas perspectivas da figuras prototipicas (p. ex. bun/nausch, tup/perdert) e san giuditgar las figuras tenor questas simplas categorias.	
2	e » vesan independentamain simpels tratgs formals e linguistics da texts litterars (p. ex. rima, vers, strofa, schelta da plets) e san cun agid identifitgar lur effect ed al describer.	
	f » san s'occupar da la valur da texts litterars, sch'els enconuschan il muster dal text (p. ex. cudesch, text auditiv, film, cd-rom). » vesan particularitads da texts ficziunals e realistics e als san analisar sin fundament da lur cuntegn (p. ex. tensiun, figuras, acziun e lieus), furma (p. ex. rima, schema, structura) e lingua (p. ex. schelta da plets specifica, variaziuns, repetiziuns).	NUS.9.4.c
	g » vesan ed enconuschan differenzas tranter l'emprima muntada e la muntada metaforica da messadis, acziuns e figuras, san giuditgar las figuras e lur agir cun las categorias gist/malgist.	
3	h » san s'occupar da texts che na tutgan betg tar lur lectura da mintgadi. » enconuschan differentes texts litterars (p. ex. text auditiv, film) e vesan en texts principis da creaziun clers u usitads areguard il cuntegn (p. ex. crear tensiun, fil cotschen da l'acziun, motivs, muntada simbolica). » vesan e chapeschan differentas intenziuns da ficziun e realiad era en istorgias pli complexas (p. ex. raquint, roman), san reflectar lur effect sin la lectura dals texts.	
	i » san surpigliar perspectivas tipicas da figuras litteraras e san reflectar lur agen process da chapientscha. » san analisar la moda da discurren da las figuras per chapir pli detagliadamain figuras e lur motivs. » san identifitgar principis formals (p. ex. structura da texts narrativs curts e da poesias) e linguistics (p. ex. stazi da plets, sintaxa).	

R.6 Litteratura e cultura en il focus

D Savida davart cultura rumantscha

1. Las scholaras ed ils scolars enconuschan las particularitads da lur atgna cultura, las stiman e vegnan sensibilisads per la diversidad intraculturala.		renviaments
R.6.D.1	Las scholaras ed ils scolars ...	
1	a » san s'occupar cun chanzuns, versets, tschaveras ed usits tipics da l'atgna regiun rumantscha.	
2	b » enconuschan tratgs tipics da l'architectura ed ovras artisticas da l'atgna regiun rumantscha.	
3	c » chapeschan la muntada, vesan l'impurtanza da l'ierta culturala rumantscha (p. ex. chanzuns, usits, art) e la san cumparegliar cun l'ierta da culturas vischinas. » san s'occupar da la cultura actuala rumantscha (p. ex. scena da musica, paginas d'internet). » san ch'i dat differentas instituziuns che dovran, promovon e tgiran la lingua rumantscha (p. ex. Lia Rumantscha, DRG, RTR, ANR). » san ch'i dat differentes idioms e rumantsch grischun e san en tge regiuns ch'ils idioms vegnan discurreids. » san en tge domenas che rumantsch grischun vegn duvrà. » enconuschan paginas d'internet da la cultura rumantscha.	
	d » san numnar personalitads e fatgs ch'èn centrals per il svilup e l'istorgia dal rumantsch. » vesan la preschientscha e muntada dal rumantsch en nums da persunas e lieus. » enconuschan chanzuns, versets, tschaveras ed usits tipics dad autras regiuns rumantschas.	